ved Professor Hjalmar Holmquist og en tilsvarende for Letlands og Estlands Vedkommende af Professor Leonid Arbusow i Riga. *Bjorn Kornerup.*

Robert Gore-Browne: *Lord Bothwell. A Study of the Life, Character and Times of James Hepburn, 4th Earl of Bothwell* (London 1937) handler om en person, som i næsten 360 aar har hvilet i dansk jord; der kan sikkert være grund til at henlede danske historieinteresseredes opmærksomhed paa den.

G.-B. slutter sig til dem, der, som bl. a. afdøde prof. F. C. C. Hansen, mener, at hovedet og kroppen i Faarevejlekrypten virkelig er Bothwell's. Han bestyrker denne opfattelse ved i sin bog at gengive baade Boyle-miniaturen af jarlen fra 1566 (det eneste existerende autentiske portræt[1]) og et fotografi af mumiehoveder, taget fra omtrent samme synsvinkel som den, fra hvilken billedet er malt. Desuden har han paa mumiens tinding sporet »et svagt hvidt diagonalt ar«, dér hvor Bothwell i oktober 1566 ramtes af grænserøveren Jock o' the Park's tohaandssværd.

Som bekendt er James Hepburn, med fremdragelse af, hvad der vidstes om hans anholdelse i Norge 1567 og hans fængselsliv paa Malmøhus og Dragsholm, 1863 skildret her i tidsskriftet af F. Schiern (en afhandling, som senere udgaves i engelsk oversættelse af D. Barry). G.-B.s bog er den første monografi over jarlen, som er skrevet af en af hans britiske landsmænd. G.-B., der er Skotte af fødsel, har skabt sig et navn i den angelsaxiske literære verden ved flere værdifulde rejseskildringer, romaner og skuespil. Han er ikke historiker af fag, men han har baseret sin bog paa et aarelangt indgaaende studium af trykt og utrykt materiale til Bothwell's historie (ogsaa de dansk-norske kilder), og den kan i følge hele sit anlæg fordre at blive bedømt som bidrag til den historiske forskning over Bothwell's og over skotsk historie paa hans tid. Kildeangivelserne er vel mindre minutiøse, end det kræves i strengt videnskabelige værker — ti bogen vender sig til en stor læsekreds — men det er dog næsten overalt muligt at se, paa hvilket kildegrundlag fremstillingen bygger, og atter og atter indflettes i denne drøftelser af dette grundlags paalidelighed eller upaalidelighed.

Lad det blive sagt med det samme: »Lord Bothwell« er en ualmindelig fængslende bog, skrevet af en kunstner og psykolog med en historikers viden paa det omhandlede felt. Ingen vil for-

[1] Dette portræt var i øvrigt ukendt for F. C. C. Hansen.

tryde de timer, han ofrer den. Om han paa alle punkter vil slutte sig til forfatterens anskuelser, er en sag for sig.

Vi ved alle, at ingen kan gaa i lag med Maria Stuart's og Bothwell's historie uden at betræde den berømte historisk-kritiske valplads, som hedder »Kassette-brevene«. G.-B. tager stade blandt de kritikere, som anser nogle af de vigtigste stykker — fremfor alle det »store Glasgow-brev« — i det sølvskrin, som efter Carberry Hill-slaget og Bothwell's flugt til Orknøerne i sommeren 1567 optræder i de mod dronningen oprørske lorders besiddelse, for falsknerier. Det er denne opfattelse, som her i Norden især er hævdet af Gustav Storm i hans endnu læseværdige »Maria Stuart« (1891, senere i tysk oversættelse), og som for nylig er begrundet med delvis nye argumenter af Roger Chauviré i en skarpsindig afhandling (»État présent de la controverse sur les lettres de la cassette«, Revue historique, t. 174—75, 1935). Anmelderen slutter sig helt til denne opfattelse. Han kan ogsaa i meget dele G.-B.s syn paa Maria Stuart som en kvinde, hvem den »ortodoxe« historieskrivning, der accepterede alle kassettestykkerne som gode kilder, har gjort megen uret. Der er ingen sikre vidnesbyrd om, at hun var medviderske i planen om Henry Darnley's mord, og at det var aftalt spil med hende, naar Bothwell i april 1567 tog hende til fange ved Almond-floden og førte hende til Dunbar. Det er ingenlunde bevist, at hun paa dette tidspunkt elskede sin »Lieutenant of the Border«. Den hengivenhed, som hun gav aabent udtryk i adskillelsens time paa Carberry Hill, kan, som G.-B. skildrer det, være spiret frem efter Dunbaropholdet. »Efter den umodne Frans og den imbecile Darnley kunde den virile Hepburn synes en husbond, værd at underkaste sig. Hun var meget træt, og i hans arme kan hun have haabet at finde tryghed og fred«. G.-B. opfatter Maria som en kvinde af et livligt og letbevægeligt sind, men uden meget stærke passioner — der kan tilføjes: og uden nogen dyb kløgt — spinkel og svag af helbred.

Hvad slags mand var nu denne Bothwell, til hvem den lille dame knyttede sig, da hun trængte til en mands støtte? Storms karakteristik: »Bothwell var eventyrlysten, stridbar, raa og voldsom; men han havde ikke desto mindre (sic! en stor kvindepsykolog var den udmærkede norske historiker næppe) i forhold til kvinder ord for at være en farlig forfører«, er næsten den gunstigste, som hidtil er givet fra historisk hold. For G.-B. er han »trods alle sine brister . . . næsten den eneste humane og hæderlige Skotte i sin tids historie«. G.-B. har ret i, at moralen inden for datidens skotske højadel i regelen ikke laa højere end den gængse

standard blandt vore dages Chicago-gangsters. Han har vist, at Bothwell, modsat næsten alle sine standsfæller, aldrig tog imod bestikkelser fra engelsk side, at han (vi ser her bort fra den mysteriøse Kirk o'Field-tragedie) aldrig vides at have dræbt noget menneske, skønt han som dronningens grænsepolitichef deltog i mange »raids«, og ofte viste sig human overfor sine fjender, at han — en stor og sjælden egenskab paa den tid — trods sin protestantisme var religiøst tolerant og konciliant, og at de korte perioder, i hvilke han var den ledende i Skotlands regering, præges af en forstandig lovgivning paa økonomiske, politiske og religiøse omraader. Han kan ogsaa pege paa uvildige udsagn fra samtiden, som støtter hans syn (bl. a. Englænderen Sir Henry Percy til Cecil 1563: »The Earl is very wise, and not the man he was reported to be«). Men han kan ikke frikendes for en tendens til at se for meget bort fra de omtalte brister hos sin helt. Overfor kvinder var Bothwell uden mange skrupler. Det viser hans forhold baade til dronningen — hans ægteskab med hende var utvivlsomt, som G.-B. betoner, rent »politisk« — og til hans første hustru Lady Jean Gordon. Det viser ogsaa hans adfærd mod den unge dansk-norske adelsdame Anna Trondson Rustung, som fulgte med ham, da han 1560 forlod Danmark, hvor han havde været regentinden Maria af Guise's gesandt hos Frederik II., og overfor hvem han aldrig indfriede det ægteskabsløfte, hun paastod, han havde givet hende. Set fra denne synsvinkel er Bothwell, selvom man vægrer sig ved at tro paa beskyldningen mod ham for ogsaa at have været udøver af »the horrible sin of sodomie«, visselig ingen engel. Det er ogsaa svært at acceptere forfatterens hypotese om, at det krudt, som var lagt under den syge Darnley's opholdssted i »Kirk o'Field«, og som 10. febr. 1567 i en mægtig explosion raserede huset »to the very groundstone«, var anbragt der med Darnley's vidende og vilje i den hensigt at sprænge dronningen og hendes protestantiske lorder i luften, og at Bothwell vel lod tænde lunten, men alene ud fra det øjeblikkelige raseri, som greb ham, da han fik nys om, hvad den grimme dreng havde i sinde. Det »Paris Plot«, hvis traade general R. H. Mahon har udredet i sin bog om »The Tragedy of Kirk o'Field« (1930), viser, at Darnley var impliceret i skumle katolske planer, men der er ikke givet noget bevis for, at disse planer var modnet til andet og mere end ønsker og projekter. Det skal imidlertid indrømmes, at Bothwell's andel i tragedien vistnok er umulig at udrede med sikkerhed, og at han sikkert ikke var den, der kvalte den unge barskjortede konge i frugthaven. G.-B.s forsøg paa at finde sandheden om denne mørke begivenhed

læses med større spænding end nogen »detektivroman«, men den kritiske læser har sine tvivl om flere punkter.

Der er andre hypoteser i bogen, som man sætter spørgsmaalstegn ved. Det gælder t. ex. omplaceringen i tid (og dermed i fortolkning) af det »lille Glasgow-brev«. G.-B. følger her Mahon (Mary, Queen of Scots, 1924) i selve omplaceringsmetoden, idet de dog afviger i dateringen, men begge løsninger kalder paa kritiske indvendinger. Meget interessant for nordiske læsere er forsøget paa at vise, at det 8. kassettebrev og dele af de sonnetter fra Maria til Bothwell, som efter lordernes paastand fandtes i Bothwell's sølvskrin, i virkeligheden ikke er skrevet af dronningen, men af Anna Trondson. To kyndige literære dommere fra samtiden Ronsard og Brantome var enige om, at disse sonnetter var »for klodsede og upolerede til at komme fra (dronningens) værksted«. Indrømmes skal det, at visse vers falder meget mærkelige i Maria's pen, som dette: »pour lui tous mes parents j'ai quitté et amis«, der derimod vilde passe godt paa Anna. Men G.-B. skylder os rigtignok beviset for, at »admiral« Christoffer Trondsons datter i sit sjællandske barndomshjem lærte at skrive franske sonnetter, selv af en type, der ikke stod for Ronsard's kritik. Og han nødes for nogle af sonnetternes vedkommende til at antage, at Anna, efter at hun 1563 var rejst fra Skotland til Norge, paa ny i tiden 1565—67 aflagde et besøg hos sin jarl, samt at hun fødte denne en søn (B. havde en illegitim søn William, hvis moder er ukendt) — noget, som ingen kilder melder noget om. Sønnen vilde da vel i alt fald være nævnt i den klage, som Anna fremførte mod Bothwell, da hun i efteraaret 1567 til sin overraskelse fandt ham kastet i land i Bergen (sml. Norske Magazin, I, 332); mærkes kan ogsaa, at Frederik II. i brev til kurfyrst August af Sachsen 22. juni 1568 siger, at B. havde »Kinder erzeuget« med sin skotske »Gräfin« (hvad der i øvrigt er galt), men ikke nævner nogen tilsvarende frugt af forbindelsen med Anna (Norsk hist. Tidsskr. II, 1872, 154, n. 2; 162, n. 1). Der er ogsaa andre træk i sonnetterne og brevet, som peger bort fra Anna og mod Maria. Men i hvilket omfang er alt dette kassettestof ukontamineret af oprørslordernes bestræbelser for at stille dronningen og Bothwell i det slettest mulige lys? At der er begaaet svære falsknerier, synes givet. Alt svæver her i et usikkert og flimrende halvlys, hvoraf den enkle sandhed vel aldrig lader sig udfinde.

G.-B.s skildring af Bothwell's oplevelser i Danmark 1559—60 og i Norge-Danmark 1567—78 rummer enkelte smaafejl (som naar Hertug Adolf kaldes Frederik II.s broder, og befalingsmanden

paa Bergenhus Erik Ottesen Rosenkrantz Anna Trondsons »cousin«), men vidner som helhed om gode kildestudier. Usikkert er det, i hvilket rum paa Dragsholm den fordums hertug af Orknoerne henlevede sine sidste triste leveaar, og hvad G.-B. fik ud af en ældgammel kone, som i trekvart aarhundrede havde tjent familien Zütphen-Adeler, bringer næppe lys over sagen. Sikkert synes det at være, at han blev mishandlet, hvad der muligvis stod i forbindelse med, at han allerede ved sin overflyttelse fra Malmøhus til Dragsholm 1573 skildres som »splittergal« (stark mad).

»Lord Bothwell« er smukt illustreret, bl. a. med billeder af Frederik II., Erik Ottesen Rosenkrantz og Dragsholm, som ad denne vej præsenteres for den angelsaxiske læseverden. Bogen er oversat til fransk og er nylig ogsaa udkommet i dansk oversættelse. Den vil, som før sagt, ikke kede sine læsere.

C. O. Boggild Andersen.

Paa den internationale historiske Kongres i Oslo 1928 blev der paa Forslag af Professor M. L'héritier nedsat en Komité for Udforskningen af den oplyste Enevælde. Tanken — at skabe et Arbejdsfællesskab mellem Forskere, som hver i sit Land undersøger beslægtede Spørgsmaal — er tiltalende, men har vist sig vanskelig at gennemføre. En Række Historikere sluttede sig sammen, med Spanieren, Professor Altamira som Præsident og Axel Linvald, i de sidste Aar først M. L'héritier og derefter Professor Hartung som Sekretær. Som det kunde ventes, har adskillige Forskere været lidet tilbøjelige til at samle deres Studier om Emner, som de ikke af egen Tilskyndelse har givet sig i Lag med. Derfor har Foretagendet ligefuldt haft sin Betydning, har givet Anledning til adskilligt Samarbejde og paa den store Kongres i Warschau 1933 medført Dannelsen af en særlig Sektion. Den internationale Kommites Bulletin har fra Tid til anden indeholdt en Række bibliografiske Resuméer og Oversigter (Nr. 9, S. 541 ff. og Nr. 20, S. 785 ff.) og desuden publiceret de forskellige Foredrag og Exposé'er, som blev forelagt i Warschau. Tilsammen giver de en oplysende Oversigt over Forskningens øjeblikkelige Standpunkt og et Indtryk af Anskuelser og Problemer. I et af de senere Hæfter (Nr. 35, S. 181—225) har M. L'héritier dertil føjet en »Rapport general«, som under fælles Synspunkter samler Resultaterne af de hidtil foreliggende Arbejder og gør Rede for deres Resultater. I Virkeligheden er der gennem disse Oversigter tilvejebragt et nyttigt Arbejdsgrundlag, som virker inciterende og i Overensstemmelse med Formaalet for den hele internationale Sammenslutning bidrager til at klarlægge det fælles europæiske